

تاثیر افسردگی، استرس و اضطراب بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند ۱۴۰۱-۱۴۰۲

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۰۶/۰۱ تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۰۶/۲۹)

امیر محمد خاکی گودرزی^۱

کارشناسی ارشد، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بروجرد، ایران

لیلا دانشور

کارشناسی ارشد، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بروجرد، ایران.

فائزه ایثارگر

کارشناسی ارشد، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بروجرد، ایران.

چکیده

هدف از مطالعه حاضر، بررسی تاثیر افسردگی، استرس و اضطراب بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند بود. روش پژوهش، پیمایشی بود. جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهرستان نهاوند در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۲، به تعداد ۱۸۹ نفر بودند. حجم نمونه، ۱۲۷ نفر بودند که با استفاده از روش نمونه گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. در این مطالعه از پرسشنامه استرس، اضطراب و افسردگی لایبوند (۱۹۹۵)، و جهت سنجش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان از کارنامه نیمسال قبل دانش آموزان استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی استفاده شد. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که افسردگی، استرس و اضطراب بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهرستان نهاوند تاثیر معناداری دارد. همچنین مشخص شد که اضطراب آشکار بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند تاثیر معناداری دارد. همچنین بین میزان افسردگی، استرس و اضطراب در دانش آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین بین میزان افسردگی، استرس و اضطراب در بین پایه‌های تحصیلی دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند تفاوت معناداری وجود ندارد.

واژگان کلیدی: افسردگی، استرس، اضطراب، پیشرفت تحصیلی، دانش آموز

بخش اول: کلیات

شاید در ظاهر تفاوت استرس و اضطراب کاملاً مشخص نباشد هر چند هر دو این واژه ها برای بیان تجربه های احساسی منفی به کار می روند: احساسات مختلفی که شما را خسته و عصبی می کنند، خواب را از چشمانتان می گیرند و تمرکزتان را از بین می برند. به طور خلاصه استرس به طور کلی، تجربه ای موقتی است، در حالی که اضطراب مسئله ای دائمی درباره ی سلامت روحی و روانی افراد است. اضطراب یکی از مشکلات بسیار رایجی است که سلامت روح و روان را متأثر می کند. در ایالات متحده ی آمریکا، حدوداً ۴۱ میلیون نفر از بزرگسالان در طول زندگی خود با اضطراب دست و پنجه نرم میکنند (کریمی ۱۳۹۶). استرس واکنش بدن در برابر تغییرها و چالش هاست و از نظر مدت زمان و شدت، در افراد مختلف متفاوت است. استرس میتواند محرکی برای ایجا اضطراب باشد و اضطراب میتواند نشانه های بیرونی از استرس حاد باشد. علائم مختلفی مانند تنش و ناراحتی در ماهیچه ها، افزایش ضربان قلب و بی خوابی ممکن است هنگام وقوع هر دوی این حالات نمود پیدا کند (افروز و همکاران، ۱۳۹۴) به ندرت اتفاق می افتد که در طول فرایند نوجوانی بحران های استرس و اضطراب مشاهده نشوند. گاهی این دو به طور ناگهانی و زمانی به صورت تدریجی ظاهر می شود و گاهی در طول چند ساعت پایان می پذیرد. صرف نظر از چگونگی بروز و شدت و مدت استرس اضطراب یک احساس بنیادی است که کمتر نوجوانی با آن بیگانه است. بنابراین اضطراب منزله بخشی از زندگی کودکان و نوجوانان یکی از مؤلفه ساختار شخصیت آنها را تشکیل می دهد. اما در بسیاری از موارد بحران اضطراب محدود باقی می ماند اما غالباً به منزله گشایش دریچه ای به این یا آن سازمان یافتگی منطقی است یا قبل از اسقرار نشانه های منفی دوام دار ظاهر می شود. در نوجوانی ترس ها و اضطراب ها با بی تناسبی ها نارسایی های عقلی و کنش فردی جنسی مرتبط اند و یکی از راههای اصلی بروز اضطراب بوجود آمدن تظاهرات متعدد هراسی است و جسم ذهنی - ساختی اضطراب به ایجاد هراس عجیب و فراگیر فلج می شود و در مورد هراس های نوروزی شاهد سرکوب گر و جابه جایی و جز آن هستیم، یکی از این موارد مدرسه هراس، اضطراب امتحان و گاه منجر به امتناع از مدرسه می شود (دادستان، ۱۳۷۶). از طرفی دانش آموزان سمپاد که از آنها با نام مدارس فرزنانگان نیز یاد میشود از

طرف جامعه و خانواده نیز با توقعات گاه‌ها فراتر از خصوصیات فردی دانش‌آموزان روبرو هستند (افروز، ۱۳۹۴)، که همین امر موجب می‌شود بیشتر از سایر دانش‌آموزان استرس و اضطراب را تجربه کنند با توجه به این که بر اساس ادبیات تخصصی رشته روانشناسی معمولاً افسردگی، استرس و اضطراب با همدیگر همراه هستند. اضطراب، افسردگی و استرس و پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان می‌تواند به عنوان متغیرهای مهم مرتبط دانش‌آموزان سمپاد مورد مطالعه قرار گیرند. از این میان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، یکی از مهمترین ملاک‌های عملکرد دانش‌آموزان محسوب می‌شود. برای دانش‌آموزان نیز معدل تحصیلی معرف توانایی‌های عملی آنها برای ورود به مقاطع تحصیلی بالاتر، اشتغال و دنیای کار است. شاید به علت همین اهمیت باشد که نظریه پردازان تربیتی بسیاری از پژوهشهای خود را بر شناخت عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی متمرکز کرده‌اند (فضلی و جوادی ۱۳۸۰) چون پیشرفت تحصیلی چنین جایگاهی را دارد، اضطراب و افسردگی و استرس به نوعی حلقه میانی و موثر بر پیشرفت تحصیلی را تشکیل می‌دهند. به عبارت دیگر اگر کاهش اضطراب، استرس و افسردگی تحصیلی دانش‌آموزان ممکن باشد، در ادامه می‌توان پیشرفت تحصیلی بیشتری را نیز انتظار داشت. بدیهی است که پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر عوامل گوناگون است برای نمونه بیزان و همکاران، ۱۹۹۹ علت اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان را مسائل مربوط به ناکامی و شکست، رقابت با همکلاسی‌ها، روابط اجتماعی با هم‌نوعان، معلمان و والدین، وضعیت درسی و نگرانی نسبت به آینده ذکر کرده‌اند باوجود این، بررسی و مطالعه ارتباط بین میزان اضطراب و افسردگی و استرس با پیشرفت تحصیلی آنها از سوی دیگر در نوع خود بدیع و حائز اهمیت خواهد بود. بررسی اضطراب، استرس و افسردگی صرفاً از جهت تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی دارای اهمیت نیست وجود اضطراب تحصیلی پیامدهای گوناگونی نظیر اختلال در عملکرد تحصیلی، وقفه در یادگیری، تضعیف تواناییهای ذهنی و عدم شکوفایی استعدادهای دانش‌آموزان را می‌تواند در پی داشته باشد. بنا به برخی یافته‌های پژوهشی اضطراب تحصیلی نه تنها دستیابی به اهداف پیشرفت تحصیلی را ناممکن می‌سازد، بلکه رشد روانی دانش‌آموزان را نیز مختل می‌کند. لذا مساله اصلی در این تحقیق این است که میزان تأثیر استرس و اضطراب و افسردگی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهرستان نهاوند بر پیشرفت تحصیلی آنها چگونه است؟

روش پژوهش حاضر از نوع پیمایشی است. جامعه پژوهش، شامل کلیه دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ با تعداد ۱۸۹ نفر است. تعداد نمونه ۱۲۷ نفر با استفاده از جدول تاکن تعیین گردید که با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای انجام شد. بدین ترتیب که از بین مدارس مقطع دوم متوسطه سمپاد شهرستان نهاوند به صورت تصادفی انتخاب گردید و از این بین، چهار مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شدند و به سوالات پرسشنامه ها پاسخ دادند.

ابزار سنجش پرسشنامه استرس، اضطراب و افسردگی (DASS-۲۱): این پرسشنامه را لایبوند و لایبوند (۱۹۹۵) تهیه کردند. این آزمون دارای ۲۱ سوال و ۳ عامل: افسردگی، اضطراب و استرس است. حسینی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود روایی محتوایی این پرسشنامه را مطلوب و با محاسبه آلفای کرونباخ برای اجتناب فعال، اجتناب منفعل و جنگ گریز به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۹ و ۰/۷۰ به دست آوردند، همچنین بارت و گری (۱۹۸۹) روایی آن را مطلوب گزارش نمود، همچنین در زمینه اعتبار پرسشنامه، ضرایب آلفای کرونباخ را برای مولفه های افسردگی، اضطراب و استرس به ترتیب ۰/۷۱، ۰/۶۱ و ۰/۶۱ گزارش نمود (آقایوسفی، جوانمرد و محمدی قره قوزلو، ۱۳۸۶).

مقیاس پیشرفت تحصیلی: جهت سنجش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در پژوهش حاضر از کارنامه نیمسال قبل دانش آموزان استفاده شده است.

یافته ها جدول ۱ به بیان آمار توصیفی تحقیق می پردازد. همانطور که مشاهده می شود متغیرهای اضطراب آشکار، اضطراب پنهان، اضطراب کلی، استرس، افسردگی و پیشرفت تحصیلی از کشیدگی نرمال برخوردار می باشد.

جدول ۱. مشخصه‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	کمینه	بیشینه	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد
اضطراب آشکار	۱	۴	۰/۶۷	۲/۹۶	۱۲۷
اضطراب پنهان	۱	۴	۰/۷۲	۲/۸۹	۱۲۷
اضطراب کلی	۱	۴	۰/۷۰	۲/۷۴	۱۲۷
استرس	۱	۴	۰/۹۷	۲/۲۵	۱۲۷
افسردگی	۱	۴	۰/۸۸	۲/۴۹	۱۲۷
پیشرفت تحصیلی	۱۵/۲۹	۱۹/۶۴	۰/۹۲	۱۷/۲۵	۱۲۷

بر اساس نتایج جدول ۲، مشخص شده است که از سه متغیر اضطراب، اضطراب آشکار و اضطراب پنهان، استرس و افسردگی که در مدل وارد شده است، هر پنج متغیر از نظر آماری معنی دار شده است و مشخص شد که بیشترین تاثیر را بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سمپاد شهرستان نهاوند، متغیر اضطراب است. لذا با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت افسردگی، استرس و اضطراب بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سمپاد شهرستان نهاوند تاثیر معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به نتایج جدول ۲، باید گفت که از آنجایی ضریب تعیین تعدیل شده به دست آمده ۰/۱۲۵- یعنی حدود ۱۲/۵ درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سمپاد شهرستان نهاوند توسط متغیرهای اضطراب آشکار، اضطراب پنهان، اضطراب کلی، استرس و افسردگی تبیین شده است و با توجه به این که اعداد منفی است این تاثیر به صورت معکوس است.

جدول ۲. تحلیل رگرسیون بررسی تاثیر افسردگی، استرس و اضطراب (اضطراب پنهان و آشکار) بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مدل	ضرایب استاندارد شده (Beta)	آماره t	سطح معنی داری
مقدار ثابت		۱۶/۳۱	۰/۰۰۰
اضطراب	۰/۳۲۲	۳/۶۴	۰/۰۰۰
اضطراب پنهان	۰/۳۲۲	۳/۶۴	۰/۰۰۰
اضطراب آشکار	۰/۲۱۰	۲/۴۶	۰/۰۱۵
افسردگی	۰/۲۱۰	۲/۴۶	۰/۰۱۵
استرس	۰/۲۱۶	۲/۴۳	۰/۰۱۶
مجذور R تعدیل شده		-۰/۱۲۵	
R ^۲		-۰/۱۴۵	
R		-۰/۳۸۱	

بر اساس نتایج جدول ۳، با توجه به تحلیل آزمون t مشخص شد که تفاوت معناداری بین میزان استرس، افسردگی و اضطراب در بین دانش آموزان دختر و پسر سمپاد شهرستان نهاوند وجود ندارد.

جدول ۳. بررسی تفاوت بین میزان استرس، افسردگی و اضطراب در بین دانش‌آموزان دختر و پسر

متغیر وابسته	آماره t	سطح معنی‌داری	نتیجه
اضطراب	۰/۲۸۴	۰/۷۷۷	رد فرضیه
استرس	۰/۸۸۶	۰/۳۳۷	رد فرضیه
افسردگی	۰/۸۵۶	۰/۳۹۴	رد فرضیه

جدول ۴. بررسی تفاوت میزان افسردگی، استرس و اضطراب در پایه‌های تحصیلی دوره دوم متوسطه سمپاد شهرستان نهاوند

متغیر وابسته	آماره t	سطح معنی‌داری	نتیجه
افسردگی	۱۱/۳۶۴	۰/۰۰۰	تایید فرضیه
استرس	۱۳/۲۲۹	۰/۰۰۰	رد فرضیه
اضطراب	۹/۶۴۴	۰/۰۰۰	رد فرضیه

بر اساس نتایج جدول ۴، با توجه به تحلیل واریانس یک‌راهه مشخص شد که تفاوت معناداری بین میزان استرس، افسردگی و اضطراب در پایه‌های تحصیلی دانش‌آموزان سمپاد شهرستان نهاوند وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر افسردگی، استرس و اضطراب بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهرستان نهاوند بود. نتایج نشان داد که افسردگی، استرس و اضطراب بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهرستان نهاوند تاثیر معناداری وجود دارد. میزان تاثیر متغیرهای مذکور بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سمپاد

شهرستان نهاوند ضریب با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده به دست آمده که ۰/۱۲۵ است مشخص می شود حدود ۱۲ و نیم درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سمپاد شهرستان نهاوند توسط متغیرهای ۳ گانه اضطراب، استرس، و افسردگی که در مدل معنی دار شده است تبیین می شود که با نظر گوتمن (۱۹۹۸)، قمری و همکاران (۱۳۸۸)، ابولقاسمی (۱۳۹۴) همسو و با نظر گالاگر (۲۰۲۰) غیر همسو می باشد. زارعی پور (۱۳۹۸) در پژوهشی نشان داد که میزان افسردگی، اضطراب و استرس با پیشرفت تحصیلی ارتباط آماری معنی دار و منفی دارد و با توجه به این نتایج میزان استرس، اضطراب و افسردگی در نوجوانان بالا می باشد. بنابراین در تبیین این یافته ها باید گفت که، همزمان و همراه با پیشرفت افسردگی، اضطراب و استرس در بین نوجوانان و دانش آموزان بطور فزاینده ای کارآیی فکری خود را از دست می دهد. کاستی علاقه و انرژی و قدرت در انجام امور، کاهش قدرت تمرکز و انگیزه و کاهش علاقه به انجام امور و کارآیی کنش های ذهنی نیز مشاهده می گردد. عدم قدرت برای مواجهه با امور و عدم احساس جدی، در انجام مسئولیتهایی که به عهده فرد است از اولین علائمی هستند که در انواع افسردگی، اضطراب و استرس مشاهده می کنیم. در افسردگی های عمیق تر و شدیدتر بیمار حالاتی را که تجربه می کند، معلول ناراحتی ها و تجربیاتی می داند که در مواجهه با امور و مسئولیتهای روزمره از جمله تحصیلات این افراد احساس می کند. بعنوان مثال می توان دانش آموزی را ذکر کرد که اضطراب، استرس و افسردگی خویش را ناشی از عدم موفقیت خود در امتحانات می داند در حالی که ممکن است این عدم موفقیت، خود معلول احساس کمبود و بی کفایتی ناشی از اضطراب، استرس و افسردگی باشد. این احساس کمبود گاه منحصر به یکی از جنبه های زندگی می گردد و گاه تعمیم، یافته و شمول وسیع تر و همه جانبه تری را نشان می دهد و سالها کارآئی، قدرت و موفقیت در نظر او بی معنی جلوه می کند و وی آنها را نامربوط و مردود می داند و در واقعیت و کیفیت آنها شک و تردید نشان می دهد.

همچنین، نتایج پژوهش، نشان داد اضطراب آشکار و اضطراب پنهان بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند تاثیر معناداری وجود دارد. و مشخص می شود که حدود ۷ درصد از تغییرات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سمپاد شهرستان نهاوند توسط ابعاد

دو گانه اضطراب شامل اضطراب پنهان و آشکار که در مدل معنی دار شده است تبیین می شود. و با توجه به این که اعداد منفی است این تاثیر معکوس است که با نظر زارعی پور (۱۳۹۸)، قمری و همکاران (۱۳۸۸)، ابولقاسمی (۱۳۹۴) همسو و با نظر گالاگر (۲۰۲۰) غیر همسو می باشد. عباس آبادی (۱۳۹۸) در پایان نامه خود نتیجه گرفته است که بین دو گروه دانش آموزان عادی و سمپاد از نظر سطح اضطراب تفاوت معنی داری وجود دارد و در هر دو گروه سطح اضطراب پنهان از اضطراب آشکار بیشتر است. بنابراین در تبیین این یافته ها باید گفت که هر دو نوع اضطراب آشکار و پنهان، موضوع نخصصیتی فوق العاده گسترده و همه گیر است و از همان روزهای کودکی تا سنین بالاتر با فرد همراه می باشد. و از جهت تأثیر گذاری بر تمامی ابعاد وجود فرد اثر می گذارد، و سبب اختلال در زندگی می گردد. از جمله مواردی که اضطراب در آن خلل ایجاد می کند یادگیری و تحصیل علم است. اضطراب افکار را پراکنده می کند و مشوش می سازد، انسجام ذهن را در هم می ریزد، فرایند یادگیری را کند می کند و سبب رکود تحصیلی می گردد.

از دیگر یافته های پژوهش این بود که بین میزان افسردگی، استرس و اضطراب دانش آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند تفاوت معناداری وجود ندارد. این نتیجه دقیقاً با یافته های رنزولی (۲۰۱۶) که در بررسی های خود نشان داد که دانش آموزان تیزهوش همانند دانش آموزان عادی در معرض افسردگی قرار دارند ولی تفاوت معنی داری بین گروه تیزهوش و عادی و با جنسیت مختلف در مورد افسردگی وجود ندارد، منطبق است.

همچنین، نتایج پژوهش نشان داد بین میزان افسردگی، استرس و اضطراب در بین پایه های تحصیلی دانش آموزان دوره دوم متوسطه سمپاد شهر نهاوند تفاوت معناداری وجود ندارد. گوتمن (۱۹۹۸) در تحقیق خود برای بررسی ارتباط بین استرس و اضطراب و افسردگی با موفقیت تحصیلی نشان داد بین اختلالات افسردگی، اضطراب، استرس با موفقیت تحصیلی همبستگی معکوس و معناداری وجود دارد.

بر اساس یافته های پژوهش پیشنهاد می شود مشاوران مدارس سمپاد باید چندین مصاحبه با دانش آموزان در سطوح مختلف افسردگی انجام دهند و ضمن شناسایی میزان افسردگی، علل مختلف

ایجاد افسردگی را جویا شوند و آن را گزارش دهند و در پایان راهکارهایی را برای مقابله ارائه دهند. برنامه ریزان مدارس سمپاد می‌بایست به گونه‌ای فعالیت‌های فوق برنامه و مفرح را طراحی کنند که تا حد بسیاری بر افسردگی دانش آموزان و شرایط روحی آنها مؤثر باشد. مشاوران مدارس باید دانش آموزان با استرس بالا را شناسایی کنند و کسانی که در معرض صدمات بالا از نظر روحی روانی هستند را به مراکز تخصصی مشاوره ارجاع دهند، دانش آموزان در سطح متوسط استرس را شناسایی کنند و ضمن گفتگو با آنها و راهکارهای مختلف مشاوره درمانی، به آنها آرامش بدهند. در شورای مدارس سمپاد در مورد اضطراب به عنوان عامل مهمی از عدم موفقیت دانش آموزان ساعات زیادی اختصاص داده شود. مشاوران مدارس سمپاد در جلسه با اولیا در مورد دعوت به آرامش دانش آموزان خود راهکارهایی را ارائه بدهند و از آنها بخواهند دانش آموزانی که در معرض اضطراب شدید قرار دارند را به صورت مخفیانه معرفی کنند و پرونده‌های جدید در مورد شناخت آنها تشکیل بدهند. مسئولان برگزاری امتحانها، المپیادها و آزمونهای بسیار مهم فضا و جو جلسات را به گونه‌ای مدیریت کنند تا دانش آموز کمترین صدمات روحی را ببینند، سعی کنند در فضای آرام و بااخلاق خوش مداوم آنها را به دعوت به آرامش نمایند. از معلمان خواسته شود تا با یک جنبه خوب ایجاد روحیه یعنی آوردن سوالات ساده و سطحی در ابتدای امتحان و رفته رفته پیش بردن به سوی سوالات دشوار آزمون را مدیریت کنند. لازم به توضیح است محدودیت‌های تحقیق حاضر شامل؛ احتمال سوگیری افراد در پاسخنامه، اجرای آنلاین و غیر حضوری بودن پرسشنامه‌ها، محدود بودن نتایج به مدارس سمپاد شهر نیاوند در مقطع دوره دوم متوسطه.

منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

۱. ابوالقاسمی، عباس و نریمانی، محمد. (۱۳۹۴). آزمونهای روانشناختی. اردبیل، انتشارات باغ رضوان.
۲. افروز، غلامعلی، لطفی عظیمی، افسانه، در تاج، فربرز (۱۳۹۴). نقش مسند مهارگری و خود کارآمدی در پیش بینی انگیزش تحصیلی دانش آموزان. پژوهش در نظام های آموزشی دوره ۹ زمستان ۱۳۹۴، شماره ۳۱: ۱-۱۸.
۳. دادستان، پریرخ (۱۳۷۶). ارزیابی و درمان اضطراب، مجله روانشناسی، ۱(۱): ۶۰-۳۱.
۴. زارعی پور مرادعلی، زارعی پور قربانعلی، علی نژاد مهین، محرمی فاطمه، عبدالکریمی مهدی. بررسی استرس، اضطراب، افسردگی و ارتباط آن با موفقیت تحصیلی در نوجوانان شهرستان سلماس. مجله پرستاری کودکان. ۱۳۹۸؛ ۵ (۳): ۳۷-۴۲.
۵. عباس آبادی، بتول (۱۳۹۸) رابطه بین اضطراب و پیشرفت تحصیلی، پایان نامه دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی سال ۱۳۹۸.
۶. فضلی، رخساره، و جوادی، محمدجعفر (۱۳۸۰). بررسی مقایسه ای تأثیر روش تدریس فعال و غیرفعال بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در درس تعلیمات اجتماعی. فصلنامه تعلیم و تربیت، ۷۸، ۷-۳۱.
۷. قمری، فرهاد، محمدیگی، ابوالفضل، محمدصالحی، نرگس. (۱۳۸۸). ارتباط سلامت روانی و سایر ویژگی های فردی با موفقیت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه های اراک، مجله علوم پزشکی بابل، دوره دوازدهم، ویژه نامه دوازدهم، ویژه نامه ۱ (آموزش پزشکی) تابستان ۸۹، ص ۱۲۴، ۱۱۸.
۸. کریمی، جواد (۱۳۹۶) ارزیابی مدل آسیب پذیری سه گانه در پیش بینی اختلالات هیجانی روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران: ۲۳؛ ۴۰۸-۴۲۳.

(ب) منابع لاتین

۹. Gallaher. J.J.(2020). *Society role in education to the Department of educational administration and foundation*. Illinois State University.
۱۰. Guttman, L., & Levy, S. (1998). *Dynamics of three varieties of morale: The case of Israel*. In S. Breznitz (Ed.). *Stress in Israel* (pp.102-113). New York: Von Nostrand Reinhold Company
۱۱. Renzulli, J.S.(2016). *Three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity*. Cambridge University press, 217-245